

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
UNIVERSITATEA "LUCIAN BLAGA", SIBIU
FACULTATEA DE LITERE ȘI ARTE

GEORGE BACOVIA - UNIVERSUL STILISTIC

- REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT -

Coordonator științific:
Prof. univ. Dr. D.H.C. Victor V. GRECU

Doctorand:
Prof. Flori Simona ȚENE

Prima jumătate a secolului XX a fost dinamizată de diferitele experiențe artistice, cu structuri complicate, cu un limbaj epatant, înnoitor, cu problematizări filozofice, cu o tehnică modernistă. În acest climat literar se afirmă, cu simplitate, Bacovia, un poet simbolist, dar cu "sensibilități expresioniste (cu deschidere spre metafizic)"¹, cum îl numește criticul clujean Ion Simuț.

De la primul volum, *Plumb* (1916), apărut prin colecție publică (la inițiativa lui C. Banu, Ion Pillat, D. Davidescu, Adrian Maniu), în preajma Primului Război Mondial, în condiții oarecum nefavorabile, până la ultimul volum, *Poezii* (1957), Bacovia, modern în viziune și scriitură, încearcă permanent, cu fiecare volum, noi experiențe poetice (trecând prin simbolism, expresionism, modernism, avangardism).

Opera sa, cu toată monotonia și monocromia ei, se instituie pe o structură contradictorie, de aceea poetul a stârnit, de la debutul său, polemici și atitudini adverse, fiind privit de unii critici și colegi de breaslă cu admirație, de alții cu destulă circumspecție.

Majoritatea demersurilor critice despre opera lui Bacovia s-au referit, în primul rând, la tehnica particulară de structurare a universului imaginar bazată pe un număr relativ restrâns de figuri de stil, care revin obsesiv, într-o încercare evidentă de "adâncire" a sentimentului de angoasă existențială.

Surprinzător este faptul că definirea bacovianismului a fost făcută uneori paradoxal, concluziile comune referindu-se doar la evidențe ca: austeritatea și simplitatea mijloacelor poetice, frecvența procedeelelor mecanice, împărtășirea unui existențialism de fond, exploatat simbolic și expresionist.

Contradicțiile critice pot fi întâlnite chiar în domeniul tehnicii poetice. De la contradicțiile de opinii între Lovinescu și Călinescu, la inventarele la nivel lexical cu concluzii diametral opuse ale lui Ion Caraion sau ale Sandei Golopenția, această atitudine este evidentă. Sâmburele bacovianismului rămâne astfel inefabil, el poate fi mereu aproximat și doar aparent surprins.

"Poet al poezilor" cum îl numea Adrian Maniu, Bacovia a fost susținut și apreciat, la începuturile lui literare, în special de colegii de generație (Macedonski, Cezar Petrescu, Ion Vinea) și întâmpinat cu reticență de critica profesională.

În interpretarea destul de exigentă și uneori nedreaptă a marelui critic George Călinescu, Bacovia nu este decât una dintre valorile secundare ale literaturii noastre, un poet minor, un caz

¹ Ion Simuț, *Stilul suferinței bacoviene: nihilomelancolia*, în volumul *George Bacovia Opere*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, pag. VI

singular, extravagant în contextul epocii, dar dependent de modelele franceze: "Poezia lui Bacovia a fost socotită în chip curios lipsită de orice artificiu poetic, ca o poezie simplă, fără meșteșug. Și tocmai artificiuul te izbește și-i formează în definitiv valoarea. De altfel, luat în total, ea este o transplantare, până la pastişă, a simbolismului francez..."².

Lovinescu vedea în poezia lui Bacovia o izvorâre provenită dintr-o înăbușire a verbalismului. El aplică, spune criticul, principiul esteticii verlainiene: "Prends l'eloquence et tords-lui son cou". Ceea ce rezultă pentru Lovinescu din acest refuz retoric este "expresia celei mai elementare stări sufletești; e poezia cinesteziei imobile, încropite, care nu se intelectualizează, nu se spiritualizează"³. În schimb, George Călinescu a remarcat tocmai "artificiuul" poeziei bacoviene care-i conferă adevărata valoare.

Deși cele două opinii nu se exclud la nivel profund, trebuie subliniată baza lor clar impresionistă. Ceea ce lui Lovinescu (și lui Șerban Cioculescu) i se părea "cinestezie profund animalică, secrețiunea unui organism bolnav, după cum igrasia e lacrima zidurilor umede"⁴, i se putea părea lui Călinescu maximă elaborare și manierism.

Reacțiile uneori adverse ale criticii, opiniile contradictorii ale exegeților poeziei bacoviene, încercările de defnire a bacovianismului, de încadrare a poetului într-un curent sau altul, nu demonstrează decât valoare unei mari poezii, moderne și actuale.

De la volumul de debut și până în zilele noastre, s-au scris nenumărate sinteze, monografii, studii, articole, în care Bacovia a fost numit, pe rând, "monocord", "convențional", "artificial", "rudimentar", "rafinat", "eminescian", "macedonskian", "simbolist", "decadent", "expresionist", "existențialist", deși Bacovia se sustrage oricăror etichetări.

Bacovia este, de fapt, câte puțin din fiecare, într-o operă veșnic nouă și incitantă. Găsim, în opera lui, deopotrivă, sinceritate și artificiu, trăire adevărată și alta "jucată", franchețe și masca ironiei, spontaneitate și teatru.

Nicolae Davidescu remarcă sinceritatea care, consideră criticul, este chiar secretul originalității poetului, spontaneitatea, cadrul natural specific, extraordinara capacitate de a crea simboluri din cel mai simplu sau banal material poetic.

Începând cu Crohmălniceanu și continuând cu Dumitru Micu se observă o reconciliere cu vechile opinii și o nouă argumentare în favoarea susținerii originalității și modernității poetului, privit din alte perspective, ca un mare poet, un anticipator.

Bacovia preia temele simboliste pe care le integrează în opera sa într-o viziune inedită, personală, cu un nou limbaj, conferindu-le expresivității nemiintâlnite până atunci.

² George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Editura Minerva, 1985, pag. 627;

³ Eugen Lovinescu, *Critice IX, Poezia nouă*, București, Editura Aurora, 1924, pag. 25;

⁴ *Ibidem*, pag. 25;

Dumitru Micu, în cartea sa, *Modernismul românesc*, în capitolul dedicat lui Bacovia, *Solitarul avangardist*, consideră că, poetul este primul care, anticipând pe Kafka, Artaud, Beckett, Camus, face "antiliteratură", "camuflată până la Stanțe burgheze, deghizată sub literaturizări convenționale, nedisimulată începând cu acest volum".⁵

Bacovia, consideră criticul, adoptă un stil nu anticalofil ci, mai mult, o parodiare subtilă a stilului calofil.

De aceea, și lexicul bacovian este sărac (multe cuvinte se repetă), redus ca dimensiuni, care nu excelează prin bogăție și varietate: Bacovia utilizează termeni uzați, forme neliterare, licențe poetice, rime sărace, cuvinte desuete.

Un alt aspect important al liricii bacoviene pe care Dumitru Micu îl subliniază este acela că, poetul e "cel dintâi artist român a cărui permanentă, aproape unică sursă de inspirație a devenit existentul corupt, banalul, fadul, prozaicul".⁶

Bacovia, de la început, a stârnit mereu interesul criticii, fapt care îl situează în categoria marilor scriitori. Având de-a face cu o mare poezie, e normal ca ea să provoace atitudini diverse, iar din dialectica acestor opinii încercăm să conturăm adevăratul sens complex și profund al bacovianismului.

Mihail Petroveanu chiar este surprins de critica apreciativă, aproape supraevaluată acordată liricii bacoviene ce "ține de domeniul senzaționalului. O creație atât de restrânsă ca întindere, atât de inegală ca invenție tematică și expresivă, concurează cu opera lui Arghezi, Blaga, Barbu, în emulație editorială, în pasiune critică, în popularitatea numelui".⁷

O dată cu Mihail Petroveanu, prin excelentul studiu dedicat lui Bacovia, începe o nouă fază în receptarea poetului, care este privit, de acum încolo, din perspectiva modernității și a valorii incontestabile. Bacovia, susține criticul, a depășit simbolismul, intrând în convergență cu expresionismul, existențialismul și literatura absurdului.

Critica ulterioară însă, a arătat că nu doar la nivelul impresiei și al ecoului într-o conștiință critică, ci chiar la nivel statistic, bacovianismul este greu de surprins. Poetul Ion Caraion pune în evidență, în cartea sa despre Bacovia, *Sfârșitul continuu*, într-un eșantion de 50 de poezii, predominanța verbelor în poezia lui Bacovia: "accentul acestei poezii, virulența și miracolul ei, n-ar trebui căutate prea departe. Verbele utilizate sunt cam aceleași în opera bacoviană, dar ele au rolul unor baroase care, lovind continuu și continuu în aceleași puncte sau în aceleași direcții, determină rupturi".⁸

⁵ Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, vol. I, București, Editura Minerva, 1984, pag. 232;

⁶ Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, vol. I, București, Editura Minerva, 1984, pag. 232;

⁷ Ibidem, pag. 320;

⁸ Ion Caraion, *Sfârșitul continuu*, București, Editura Cartea Românească, 1977, pag. 116;

Dintre toate verbele, prezența cea mai mare în lirica bacoviană o are verbul "a fi" (337 de poziții), urmat de verbul "a plânge" (68 de poziții), menționează Ion Caraion.

Dimpotrivă, Sanda Golopenția a subliniat, pe baze rigurose statistice și mai ales ținând seama de participarea sau nonparticiparea la sferile semantice dominante ale operei, predominanța netă a substantivului: "se observează o predominare netă a substantivului față de celelalte părți de vorbire, atât în ceea ce privește varietatea (50,34% din vocabular) cât și în ceea ce privește frecvența folosirii (44,5% din text). În cadrul verbului, variația este considerabil redusă (19,5% din vocabular), dar acesta, fiind des folosit, ajunge să constituie 25,12% din lungimea textului".⁹

Ion Caraion, în excelentul său studiu, deși marcat subiectiv (criticul e dublat și de poet) reușește să creeze portretul unui mare poet, al neantului, al "sfârșitului" care însoțește mereu "începutul".

Poetul propune cititorului o lectură inversă a câtorva poezii (*Decor, Amurg de toamnă, Rar, Singur, Altfel, Noapte, Balet, Dormitând, Fanfară, Nervi de toamnă, Cu voi, Aiurea, Mister*, în total 100 de poezii) pentru a demonstra că ele "rezistă criteriului estetic, împotriva canoanelor clasice, aidoma unor poeme-obiect".¹⁰

Demersurile de surprindere a miezului bacovianismului au presupus, dincolo de impresionism sau studiu statistic și analize structurale ale operei, plecând de la microtexte, simboluri, sintagme semnificative (Alexandra Indrieș - *Alternative bacoviene*), analize stilistico-ontologice (ca cea a lui Mircea Scarlat din *Istoria poeziei românești* vol II) sau interdisciplinare cu accente biografice (Dinu Flămând – *Introducere în opera lui George Bacovia*).

În studiul Alexandrei Indrieș, *Alternative bacoviene*, autoarea recurge și la excelente studii stilistice, demonstrând existența unor linii de forță care asigură coeziunea internă a liricii bacoviene. Alexandra Indrieș recunoaște în Bacovia un mare poet, de o modernitate izbitoare, de factură expresionistă.

Ion Pop, în *Jocul poeziei* vorbește despre irelevanța analizării procedeelelor poetice la Bacovia. Criticul clujean, bun cunoscător al avangardei și simbolismului, încearcă o conciliere simultană a analizei figurilor și a "emoției" difuze – esență a bacovianismului. Mecanismele imaginii bacoviene par, "în afara atmosferei specifice", artificiale. "Polireferențialitatea" poeziei moderne este, astfel, de regăsit și la poetul "plumbului".

Referința multiplă trimite pe rând la un univers exterior monoton și morbid și la unul inferior aparent la fel, dar rezonând pe un diapazon infinit de nuanțe și noi sensibilități vitale. Conturarea primului domeniu (spațiul bacovian – despre care au vorbit majoritatea exegeților) va

⁹ Sanda Golopenția, *Reliefarea motivului în poezia lui George Bacovia*, în *Studii de poetică și stilistică*, Buc., 1966, pag. 251;

¹⁰ Ion Caraion, *Sfârșitul continuu*, București, Editura Cartea Românească, 1977, pag. 110;

sublinia o recurență de motive. Spațiul intern al poemului bacovian este un spațiu al "perifrazei", spunea Dinu Flămând. Prin perifrază, poetul va menține "firescul vorbirii poetice la trecerea graniței dintre exprimat și inexprimat, la linia unde se materializează limbajul".¹¹

Bacovia, prin discursul lui simplu dar de o mare profunzime, se impune în peisajul literar românesc (în ciuda unor critici negative) prin inovații radicale care au schimbat traseul poeziei dinspre tradiționalism spre modernitate.

În ciuda unei opere de dimensiuni reduse (șase volume apărute în timpul vieții poetului și un volum postum, luând în considerare numai poezia) s-au scris lucrări ample, studii, recenzii, monografii dedicate exclusiv poetului, care nu a fost omis din nicio istorie a literaturii (chiar dacă nu a fost întotdeauna elogiat) deoarece Bacovia reprezintă o "coloană a infinitului" în poezia românească, fiind unul dintre primii poeți cu adevărat moderni ai literaturii române. Lirica lui (simbolistă, în cea mai mare parte) înseamnă un remarcabil progres în direcția culturii formei, a expresiei sugestive, ca și în sondarea psihologiei artistului.

Lucrarea *George Bacovia – Universul stilistic* își propune să descifreze limbajul poetic bacovian, să identifice și să interpreteze particularitățile acestuia, acele fapte de limbă care individualizează și definesc valoare unui mare poet.

Am considerat necesară alcătuirea unei lucrări care să abordeze din punct de vedere stilistic limbajul poetic bacovian, de la primul la ultimul volum, în toate ipostazele sale, și care să valorifice un material atât de proaspăt și variat, ce rezistă încă la lectură și astăzi.

Opera bacoviană este fascinantă pentru că, deși la lecturi repetate și aprofundate poate transmite stări de melancolie și angoasă, captivează, în același timp, prin simplitatea exasperantă și prin transparența semnificațiilor, prin măiestria cu care sunt construite poemele, adevărate capodopere, bijuterii muzicale.

Repetiția, expresie a golului interior, întreaga rețea de paralelisme, perfecțiunea rimelor, lexicul restrâns (ce exprimă tendința spre abstractizare), punctuația specifică, muzicalitatea și cromatismul sunt, toate, mărci ale liricii bacoviene.

În cercetarea operei bacoviene nu m-am limitat doar la studierea figurilor de stil și a tehnicii poetice, ci am încercat să relievez și mesajul poetic ce se desprinde din opera sa, pentru că, numai o analiză a mijloace stilistice nu este suficientă, "este nevoie de echilibru, pentru a evita, pe de o parte, investigația retorică (unilaterală), iar, pe de altă parte, biografia psihologică și goana după mesaj".¹²

¹¹ Dinu Flămând, *Introducere în opera lui Bacovia*, București, Editura Minerva, 1979, pag. 5

¹² R. Wellek și A. Warren – *Teoria literaturii*, București, Editura pentru literatură universală, 1967, pag. 255

Poezia lui Bacovia (a cărei originalitate stă în atmosfera sumbră a tristeții și a descompunerii) nu poate fi analizată decât prin prisma figurilor de stil, în special a celor de construcție, deoarece, la acest poet, figurile de repetiție sunt tot atât de importante ca și cuvintele în transmiterea mesajului.

Lucrarea va fi structurată pe mai multe capitole: Capitolul I – *Inefabilul bacovian*, specificul limbajului poetic, Capitolul II – *Receptarea critică*, Capitolul III – *Universul stilistic*, Concluzii.

Primul capitol, *Inefabilul bacovian*, este dedicat operei poetice și urmărește evoluția lirică a poetului (deși unii cercetători înregistrează o vlăguire a expresiei poetului începând cu al treilea volum, sesizând astfel o involuție lirică) și metamorfozele poeziei bacoviene de la simbolism la expresionism.

Lucrearea *George Bacovia – Universul stilistic* începe cu o scurtă incursiune în opera poetului, impregnată cu câteva date din biografia artistului deoarece, la Bacovia, mai mult ca la alți poeți, raportarea la contextul care a făcut posibilă și a stimulat experiența personală se poate dovedi utilă pentru o mai bună înțelegere a textului poetic.

Universul său tematic nu este inedit, el este chiar, într-o bună parte, comun cu cel al generației sale și îl regăsim în versurile simboలిștiilor de la 1900, după cum, cu totul nouă nu este nici modalitatea de expresie, anticipată de Traian Demetrescu, nici tehnica diferitelor feluri de repetiții, în care l-au precedat Macedonski, Minulescu și alți simboలిști.

Cu totul inedit este timbrul unic și irepetabil al poeziei sale, pe care îl dă fuziunea deplină a tuturor elementelor de sensibilitate, de expresie, de inspirație, concepute ca un tot unitar, într-o operă de o neobișnuită puritate artistică și de o mare forță emotivă.

În capitolul *Receptarea critică*, am realizat o trecere în revistă a reacțiilor cercetătorilor operei bacoviene care, fiind opera unui mare poet, e normal să provoace atitudini diverse (dar tocmai aceasta îi confirmă valoarea).

În acest capitol, am urmărit în ce măsură dinamica receptării critice a confirmat, în cele din urmă, valoarea operei bacoviene, pentru că nu numai critica elogioasă, dar și cea negativă, l-au menținut în atenția publicului.

Despre Bacovia s-au scris numeroase studii, poetul fiind considerat de unii simbolist (Lovinescu), de unii romantic (P. Constantinescu), expresionist (Ov. Crohmălniceanu, I. Negoitescu, L. Ulici), de alții precursor al teatrului absurdului și postmodernismului (Marian Popa. L. B. Lefter, Mircea Cărtărescu), de alții existențialist (Mihai Cimpoi, Dinu Flămând), sau decadent (V. Fanache). În ciuda etichetărilor de tot felul și a dificilei clasificări a poetului, faptul incontestabil este unicitatea sa, Bacovia fiind un fenomen distinct în literatura română.

Cu fiecare volum de versuri, Bacovia pare că își schimbă formula stilistică, recreând, după fiecare moment important din viața lui artistică, un nou limbaj, un nou stil, simbolist, postsimbolist, expresionist, existențialist.

El transformă în profunzime limbajul poetic, refăcând structura de bază a poeziei, mai ales în domeniul sintactic.

Dacă privim din acest punct de vedere, al schimbării și diversificării limbajului său poetic, atunci nu se poate vorbi despre o "involuție" ci de o evoluție marcată de nevoia permanentă de înnoire, de rafinare a expresiei.

Nici Mircea Scarlat nu crede în "involuția" poeziei bacoviene, considerând că poetul nu s-a schimbat radical după volumul de debut, "el a rămas același, dar modernitatea poetică a mers în spiritul poeziei sale."¹³ Schimbarea convenției simboliste o vede ca o "destrămare ce merge (involuntar) în sensul modernității poetice postsimboliste".¹⁴ Iar cauza acestei destrămări ar fi "mistuirea forței creatoare a poetului", semnalată chiar de Bacovia în poezia *Note de toamnă: Jalea de-a nu mai putea face un vers/ Sunt cel mai trist din acest oraș*.

Cea mai mare parte a lucrării o constituie capitolul *Universul stilistic* dedicat analizei stilistice a versurilor bacoviene, de la primul la ultimul volum pentru că, indiferent de etapele de creație căreia îi aparțin, poeziile lui Bacovia poartă cu ele elemente inovatoare, uimitoare, neașteptate, care merită, pe deplin a fi identificate și analizate. În cadrul analizei stilistice am evidențiat tocmai aceste elemente de noutate ale liricii bacoviene.

Pentru că un examen restrictiv al mijloacelor artistice nu este în sine relevant, el este necesar ca prim pas de acces în universul poetic al lui Bacovia. Până la a numi "conceptul de repetiție" (general existențial) trebuie subliniată funcția repetiției, varietatea figurilor de repetiție, finalitatea acesteia și fatalitatea ei de mecanism implacabil.

Predominanța unei figuri sau a alteia nu este niciodată întâmplătoare în economia unei opere, fiind responsabilă de conturarea unor obsesii, a unor laitmotive, a unor cicluri și stiluri diferite în diacronia aceleiași opere.

Voi încerca, în acest demers, în primul rând stilistic, să realizez o clasificare și o interpretare a diferitelor figuri de stil în opera lui Bacovia, insistând, cum era și de așteptat, pe figurile de construcție. Voi sublinia, în cadrul a ceea ce s-a numit "involuția" artei lui Bacovia, începând cu *Scânteii galbene* sau *Comedii în fond*, dispariția unor figuri de construcție, apariția altora pe fondul dislocării limbajului și a renunțării la paralelismul organizator.

¹³ Mircea Scarlat – *Istoria poeziei românești, volumul II*, București, Editura Minerva, 1984, pag. 330

¹⁴ Ibidem, pag. 331

În capitolul dedicat foneticii am subliniat importanța figurilor de sunet în cadrul liricii bacoviene. Din punct de vedere fonetic, primul volum este cel mai muzical fiind sub semnul simbolismului. Poetul Bacovia este dublat de muzicianul Bacovia (cânta la vioară) care elogiează sunetele mai presus de orice.

Distingem în simbolismul românesc mai multe tipuri de sonorități, în care, muzica interioară a lui Bacovia sună distinct, atât de diferit, de pildă, de muzica de șansonetă a lui Minulescu.

Cea care produce sunetul inconfundabil al poeziei bacoviene este, bineînțeles, toamna, cu rolul ei funest de a transforma tot ce atinge, într-un bocet.

Elementele fonetice sunt, deseori, organizate astfel încât folosirea lor, să genereze, voit sau nu, expresivitatea și armonia muzicală a versurilor. Sunt situații, în volumele din urmă, când apropierea de limba vorbită susține, în fapt, ideea poetică iar autorul folosește fonetisme, abateri de natură fonetică, cele mai multe afereze, sincope, apocope, utile în măsura în care facilitează muzicalitatea versurilor.

Ceea ce percepem la o primă lectură a poeziei bacoviene este efectul sonor al versurilor. Starea depresivă, apăsătoare, sugerată de sonoritățile bacoviene se accentuează după ce se conturează și semantismul cuvintelor. Cele două aspecte, fondul sonor și fondul semantic, alcătuiesc împreună un tot unitar, complex, purtător de semnificații profunde.

Un capitol separat îl constituie figurile de construcție, dintre care, specifice lirismului bacovian sunt repetiția (evidentă, în special, în primul volum) și elipsa (ce predomină ultimele volume).

Am reliefat, cum era de așteptat, frecvența procedeelelor mecanice și importanța lor în structura poeziei bacoviene. Repetiția se constituie într-un instrument special de sporirea a semnificațiilor poetice. În cadrul unor construcții sintactice de diferite dimensiuni, repetiția conturează o arhitectură aparte, semnificativă, cu urmări în dezvoltarea ideii poetice, care nu poate fi ignorată.

Repetițiile, refrenele, reluările în variante se îmbină cu o anumită predispoziție sufletească pentru zonele sumbre, măcinate, ale conștiinței, pentru stadiile primordiale și cu abordarea unei temetici închise, dramatice. Toate acestea fac din poezia lui Bacovia o operă de excepție, de surprinzătoare vibrație interioară.

Repetiția, ca procedeu specific al poeziei bacoviene revine mereu, ciclic, asupra unei idei fundamentale sau asupra unui cuvânt-cheie pentru a-l întări obsesiv, pentru a-l sublinia.

Structura versurilor poeziilor lui George Bacovia frapează printr-o caracteristică aparte: versurile tradiționale și versurile de factură modernă, decorsetate de orice regulă de construcție.

Poeziile în care versurile grupate în catrene, de obicei, simetric organizate, cu grijă pentru măsură și rimă, alternează cu creații în care grija pentru formă este abandonată.

Ultimele texte bacoviene par dislocate, cuvintele se așează haotic, într-o ordine aleatorie, sintaxa nu se mai supune niciunei reguli.

Este definitorie, chiar, în multe creații, ruperea paralelismului dintre structura semantic-sintactică a versului și cea prozodică. Libertatea de constituire a expresiei poetice este maximă, de aceea Bacovia se impune printre primii noștri poeți moderni, fiind totodată și unul dintre cei mai originali.

Ultimul capitol este dedicat figurilor semantice, tropilor propriu-zisi, mai puțin numeroși decât figurile sintactice, dar cu valori deosebite în cadrul realizării expresivității artistice și, mai ales, a semnificației poetice.

Epitetele nu se caracterizează printr-o mare varietate semantică, orientându-se spre zona depresivului. Efecte stilistice deosebite se obțin, mai ales, prin epitetul sinestezic, valorificat, în special, de simboțiști.

Am semnalat prevalența epitetelor adjectivale, dintre care epitetul trist apare în aproximativ 40 de secvențe. Trist este tot decorul bacovian, parcul, oamenii, anotimpurile, muzica, obiectele și chiar poetul: *amanții, mai bolnavi, mai triști (Nervi de toamnă), ceată tristă (Seară tristă), tristul, tăcutul salon (Trudit), triste felinare (Sonet), trist patinor (Tablou de iarnă), tristele becuri (Pălind), o fată tristă a murit (Note de toamnă), Toamna a țipat cu un trist accent (Vânt), Parfume triste, îndoliate (Ecou de serenadă), un cântec trist din liră (Versuri), tristele suspine (Restituiri).*

În *Note de toamnă* poetul se confesează: *Sunt cel mai trist din acest oraș.* Sursa tristeții nu este numai toamna care se instalează perfid în oraș și în sufletul lui, ci și *jalea de a nu mai putea face un vers*, care divulgă chinul proces de alcătuire a poemelor.

Pătrunderea epitetelor neologice este un semn al modernității limbajului, pe lângă referințele intertextuale, colajele și tehnica citatului. Neologismele sunt folosite pentru ancorarea în mediul citadin și pentru rezonanța cu atmosfera orașului dar și pentru a se alia noii estetici care presupunea o schimbare de decor și de limbaj.

Epitetele neologice sunt vădite în ultimele volume, în special: *aspirații nobile (Unui clown), Talentul râde sardonice (Unui clown), repetitul ferment, al vieții lament (Ca un vin), un infinit demonic (Verset fantast), în vacarmul monstru, bizare prevestiri (Incident la bal), abandonate flori (În iarnă), O cracă tot mă-ndeamnă/ Lugubră și tenace (Sânge, plumb, toamnă), Inima, greu, se izbește-n bizare cadențe (Nervi de toamnă).*

Comparația, dintre tropi, e mai bine reprezentată, depășind funcționalitatea epitetului, pe care îl implică în mod frecvent, în semantica sa.

Ca și epitetul, și comparația se îmbină cu alte figuri de stil, realizând interferențe figurative. În lirica bacoviană întâlnim: comparații personificatoare (*Umbra mea stă în noroi ca un trist bagaj*), comparații metaforice (*E-o toamnă ca o poezie veche*), comparații sinestezice (*Ca și zarea, gândul meu se înnegri*).

Unul din aspectele retorismului bacovian, obținut prin accentuarea stărilor de dezechilibru, disperare, tristețe acută, îl constituie ironia, un element important care salvează poezia lui Bacovia de monotonie.

Ironia apare nu numai în poezia bacoviană ci și în toată poezia simbolistă și în cea expresionistă, amestecând, într-un amalgam, ușoara zeflemea, aluzia, persiflarea, sarcasmul, în spatele cărora se ascund problemele grave ale realității.

Viața, în repetata ei monotonie, stârnește mereu comentariul ironic. Toate aspectele mărunte, banale, ale cotidianului provincial sunt înfățișate nu numai într-o viziune tragică ci și într-o latură ironică.

Ironia salvează lumea goală de vise (*Plouă*), instaurând stare de dezarmantă normalitate în care sunt luate în râs sau persiflate secvențele umane în toată diversitatea lor.

George Bacovia, convins că simbolismul exprimă o sensibilitate nouă, diferită de poezia tradițională, autohtonă, respinge viziunea sentimentală, duioasă asupra poeziei, (așa cum procedează toți simbolistii) și încearcă să surprindă numai aspecte ale realității directe, necenzurate, înlăturând toate clișeele.

Noua poezie simbolistă cere și noi tehnici, cum ar fi versul liber, pe care-l adoptă și Bacovia. Acesta apare ca o descoperire a poeziei moderne ce descătușează vechile canoane și impune un suflu nou în poezie.

În aceste condiții, metafora, cu marea sa forță de sugestie, cu capacitatea extraordinară de a crea universuri poetice (metafora reprezenta esența poeziei) dispare aproape total din lirica bacoviană. Și Dumitru Micu semnalează ”absența metaforelor”, poezia bacoviană fiind ”o poezie de simple reprezentări. Dar halucinante.”¹⁵

Se poate afirma atunci, că simplitatea discursului poetic e cea care conferă rafinamentul acestei poezii. Limbajul simplu, frust, spontaneitatea desăvârșită, dă impresia unei confesiuni lirice, de parcă poetul ar sta de vorbă cu cititorii.

George Bacovia este un mare poet, un poet național pentru că, asemenea lui Eminescu, sau mai târziu, a lui Nichita Stănescu, a schimbat modul de a scrie poezie, introducând un nou limbaj, o nouă atitudine față de cuvânt și o nouă viziune asupra lumii. Dar nu asupra lumii reale, asupra lumii vii, ci asupra lumii din adâncuri, coborând în Infern, cum spune Manolescu, cercetând, asemenea

¹⁵ Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, vol. I, București, Editura Minerva, 1984, pag. 241

unui naturalist tenebrele sufletului uman. Dumitru Micu spunea că "Bacovia nu numai că a coborât în Infern, ci și-a dus acolo și cititorii"¹⁶.

Solitar, timid, marcat de eterne nevroze, trăind într-un cadru provincial al mizeriei, Bacovia este un personaj insolit, cufundat într-o zonă de întuneric total, bântuit de propriile spaime, de boli și suferințe.

Poezia bacoviană este expresia crizei conștiinței moderne, într-o lume sfâșiată de contradicții, incapabilă să ofere soluții de salvare prin ea însăși. Opera bacoviană, încântătoare, originală, dăruită cu har, închegând o deosebită experiență poetică, salvează poetul Bacovia de omul Bacovia, ridicându-l din lumea lui anostă și suferindă într-o lume a valorilor eterne.

Motivul ce a determinat alegerea acestei teme este strâns legat de actualitatea de necontestat a liricii bacoviene. Autorul surprinde și acum, și fascinează, în special, am observat, lectorul tânăr, prin opera sa care aduce, în literatura română, o expresie nouă, cu totul diferită la început de secol XX, de literatura autohtonă, o operă bogată în semnificații și surprinzătoare prin construcții.

Un inventar al figurilor de stil în poezia bacoviană este util pentru a demonstra ponderea unui anumit nivel figurativ (în cazul lui Bacovia predomină figurile de construcție), dar și pentru a încerca o redimensionare valorică a poeziei bacoviene, analizată mai mult din alte perspective, impresioniste, statistice, structurale, ontologice.

Poezia bacoviană, inedită în epocă și controversată, respinsă de unii critici, datorită modernității discursului liric este și astăzi uimitoare prin interesul pe care îl stârnește, dar și prin permanenta ei putere de refacere, de reînnoire, de fascinație.

Bacovia, în ciuda diferitelor clasificări și încadrări într-un curent sau altul, într-o formulă sau alta, aparține categoric simbolismului și secolului XX, atât prin noutatea tematică și stilistică, cât și prin calitatea limbajului poetic.

George Bacovia, "un antisentimental" (Gh. Grigurcu), "un antipoet" (N. Manolescu), "învingătorul" (L. Raicu), "un Brâncuși al poeziei" (M. Scarlat), este un mare poet (valoare recunoscută mai târziu) tocmai prin originalitatea scriiturii, prin actualitatea sa, prin forța de sugestie a diferitelor niveluri ale limbii, prin cunoscutele și specificele procedee de împlinire a expresivității (repetiția, aliterațiile, refrenul, în general, figurile de construcție).

De la debutul lui și până la ultimele poezii poetul nu se schimbă radical, e constant în idei și atitudine (dacă ne referim la melancolia bacoviană ca stare permanentă) scriind o singură poezie, atinsă până în străfunduri de stigmatul morții.

Într-un interviu cu I. Valerian poetul mărturisește ca poezia reprezintă un fel de joc cu viața, un joc periculos, în care poți, de multe ori, să pierzi: "Din jocul de-a poetul nu poți ieși niciodată

¹⁶ Ibidem, pag. 235

teafăr. Mulțimea își trăiește viața în felul ei, și face bine. Cine trece dincolo își arde aripile, își scurge tot sângele."¹⁷

Referitor la locul poetului în literatura română, Alexandra Indrieș, în *Alternative bacoviene*, îl situează pe Bacovia într-un "punct de coliziune" între cele două tipuri de discurs, simbolist și expresionist: "poezia lui Bacovia este punctul de coliziune dintre discursul simbolist bazat pe circularitate (metafore circulare, refrane ca expresii ale corespondențelor) și discursul de tip expresionist, bazat pe ruptură (fraze întrerupte, cuvinte dispartate, exclamații, metonimii, expresii ale unei trăiri existențiale exacerbate)"¹⁸.

"Bacovia, spunea Dumitru Micu, devine expresionist prin îngroșarea enormă a banalului oripilant, prin supradimensionarea <<răului>>, prin intensificarea până la insuportabil a atmosferei terifiante"¹⁹.

Opera bacoviană, atât de controversată, iubită sau respinsă, dar, în niciun caz ignorată, surprinde prin prospețimea și modernismul ei. Am ilustrat, cu ample fragmente citate din lirica lui George Bacovia, fiecare aspect constatat, subliniind mereu valorile stilistice și estetice, am inclus ca material de studiu nu numai primul volum, considerat reprezentativ, ci toate volumele lui de versuri, inclusiv postumele.

Prin această incursiune în opera bacoviană am vrut să relievez că, în inventarul figurilor de stil, nu interesează atât procentul fiecărei figuri de stil, cât liniile de forță pe care reflexa lor folosire le trasează în conturul operei, atât de diferită de la un volum la altul, dar, în același timp, compactă prin folosirea acelorași teme obsesive și a figurilor de stil predominante.

¹⁷ George Bacovia – *Opere*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, pag. 394

¹⁸ Alexandra Indrieș - *Alternative bacoviene*, București, Editura Minerva, pag. 29

¹⁹ Dumitru Micu, *Modernismul românesc*, vol. I, București, Editura Minerva, 1984, pag. 241

1. Bibliografie

1. ***, *Dicționar de termeni literari*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976.
2. ***, *Poetică și stilistică. Orientări moderne*
3. Andreescu, Gabriel, *Strategii semantice la Bacovia*, SCL XXXII, 1981.
4. Bacovia, George, *Opere*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994.
5. Bidu-Vrânceanu, Angela, Cristina Călărășu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Mihaela Mancaș, Gabriela Pană Dindelegan, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001.
6. Bote, Lidia, *Simbolismul românesc*, București, Editura pentru literatură, 1966.
7. Bulgăr, G., *Studii de stilistică și limbă literară*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971, pag. 153-199.
8. Bulgăr, G., *Studii de stilistică și limbă literară*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.
9. Caracostea, D., *Expresivitatea limbii române*, Iași, Editura Polirom, 2000, pag. 9-41.
10. Caraion, Ion, *Sfârșitul continuu*, București, Editura Cartea Românească, 1977.
11. Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*.
12. Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dicționar de simboluri*, volumul II București, Editura Artemis, 1993.
13. Cimpoi, Mihai, *Secolul Bacovia*,
14. Cioculescu, Șerban, *Aspecte lirice contemporane*, București, Editura Viața românească, 1921.
15. Constantinescu, Pompiliu, *Scrieri, I*, București, Editura pentru Literatură, 1967.
16. Coșeriu, Eugen, *Introducere în lingvistică*, Cluj, Editura Echinoc, 1995.
17. Coteanu, Ion, *Principii de analiză a textelor poetice*
18. Coteanu, Ion, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1973.
19. Diaconescu, Paula, *Elemente de istorie a limbii române literare moderne*. Partea a II-a, București, Editura Universității București, 1975, pag. 3-21.
20. Diaconescu, Paula, *Epitetul în poezia românească*, SCL XXIII, 1972.
21. Dimitriu, Daniel, *Bacovia*, Iași, Editura Junimea, 1981.
22. Dragomirescu, Gh., N., *Mică enciclopedie a figurilor de stil*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1975, reed.
23. Fanache, V., *Bacovia - Ruptura de utopia romantică*, Cluj, Editura Dacia Cluj, 1994
24. Fanache, V., *Bacovia în 10 poeme*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002.
25. Flămând, Dinu, *Introducere în opera lui Bacovia*, București, Editura Minerva, 1979.

26. Fontanier, Pierre, *Figurile limbajului*, în românește de Antonia Constantinescu, București, Editura Unviers, 1977, pag. 44-339.
27. Gáldi, L., *Introducere în stilistica literară a limbii române*, București, Editura Minerva, 1976, pag. 270-293.
28. Genette, Gérard, *Figuri*, selecție, traducere și prefață de Angela Ion, Irina Mavrodin, București, Editura Univers, 1978.
29. Golopenția, Sanda, *Reliefarea motivului în poezia lui George Bacovia, în Studii de poetică și stilistică*, București, 1966.
30. Grecu, Victor, V., *Limba română contemporană*, ed. I, București, Tipografia Universității București, 1974, pag. 26-48; ed. a II-a, vol. II, Sibiu, Editura Alma Mater, 2002.
31. Indrieș, Alexandra, *Alternative bacoviene*, București, Editura Minerva, 1984.
32. Indrieș, Alexandra, *Opoziții semantice în poezia lui George Bacovia*, L.R. XXV, 1976.
33. Iordan, Iorgu, *Stilistica limbii române*, București, Editura Științifică, 1975, pag. 11-25.
34. Lovinescu, Eugen, *Critice IX, Poezia nouă*, București, Editura Aurora, 1924.
35. Lovinescu, Eugen, *George Bacovia în Istoria literaturii române contemporane*, vol. III, București, Editura Ancora, 1927.
36. Magheru, Paul, *Spațiul stilistic*, Reșița, Editura Modus, 1998, pag. 5-14; 43-105..
37. Mancaș, Mihaela, *Limbajul artistic românesc în secolul XX*, București, Editura Științifică, 1991.
38. Mancaș, Mihaela, *Limbajul artistic românesc. Secolul al XIX-lea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983; *Idem, Limbajul artistic românesc în secolul XX (1900-1950)*, București, Editura Științifică, 1991.
39. Manolescu, Nicolae, "Primitivul Bacovia", în *Teme*, vol. 4, București, 1983.
40. Manolescu, Nicolae, *Despre poezie*, București, Editura Cartea românească, 1987.
41. Manolescu, Nicolae, *Lecturi infidele*, București, Editura pentru Literatură, 1966.
42. Micu, Dumitru, *Modernismul românesc*, vol. I, București, Editura Minerva 1984.
43. Munteanu, Ștefan, *Atmosferă și stil în poezia lui George Bacovia în limba română artistică*, București, 1981.
44. Munteanu, Ștefan, *Introducere în stilistica operei literare*, Timișoara, Editura de Vest, 1995.
45. Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, București, Editura Științifică, 1972, pag. 15-99; *Idem, Introducere în stilistica operei literare*, Timișoara, Editura de Vest, 1995.
46. Mușina, Alexandru, *Poezia – teze, ipoteze, explorări*, Brașov, Editura Aula, 2008.
47. Oancea, Ileana, *Istoria stilisticii românești*, București, Editura Științifică, 1988.
48. Parpală, Emilia, Afana, *Introducere în stilistică*, Pitești, Editura Paralela 45, 1998, pag. 13-89; 91-114; 147-196; 197-222.
49. Parpală, Emilia, *Introducere în stilistică*, Pitești, Editura Paralela 45, 2005.

50. Petroveanu, Mihail, *George Bacovia*, București, Editura pentru literatura, 1969.
51. Popa, Marian, *Forma ca deformare*, București, Editura Eminescu, 1975.
52. Raicu, Lucian, *Calea de acces*, Iași, Editura Polirom, 2004.
53. Scarlat, Mircea, *George Bacovia*, București, Editura Cartea Românească, 1987.
54. Scarlat, Mircea, *Istoria poeziei românești*, vol. II, București, Editura Minerva, 1984.
55. Simuț, Ion, *Revizuirii*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1995.
56. Slave, Elena, *Metafora în limba română*, București, Editura Științifică, 1991.
57. Streinu, Vladimir, *Pagini de critică literară*, vol. I, București, Editura pentru Literatură, 1968.
58. Streinu, Vladimir, *Versificația modernă*, București, Editura pentru Literatură, 1966.
59. Ulici, Laurențiu, *Recurs*, București, Editura Cartea Românească, 1971.
60. Vianu, Tudor, *Figuri și forme literare*, București, Editura Casa Școlilor, 1966.
61. Vianu, Tudor, *Observații asupra refrenului în Studii de poetică și stilistică*, București, 1966.
62. Vianu, Tudor, *Problemele metaforei*
63. Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1968.
64. Wellek, R. și Warren, A., *Teoria literaturii*, București, Editura pentru literatură universală, 1967.
65. Zamfir, Mihai, *Poemul românesc în proză*, București, Editura Minerva, 1981.